OPERAEN OG DEN GRÆSKE TRAGEDIE

Den græske tragedie er grundlæggende en musikdramatisk genre. Det fremgår med tydelighed af teksterne, at der har været indslag af solo- og korsang, instrumentalmusik, vekselsang, dans etc. Næsten intet af denne musik er bevaret, og hvordan den er indgået i tragedieopførelserne, ved vi meget lidt om.

Det var forsøgene i den italienske renæssance på at genskabe den græske tragedie som levende dramatik, der gav anledning til en ny musikalsk genres fødsel: operaens. Ideen var at udnytte musikkens suggestive, følelsesgenererende magt til at uddybe udtrykket i tekst og gestik og således tilføje en dimension af psykologisk realisme. De muligheder, dette eksperiment åbnede for, havde vidtrækkende følger: Barokken kastede sig med lidenskab og opfindsomhed over udviklingen af musikdramatisk-retoriske genrer som opera, oratorium og kantate som et eksperimentarium, hvor det menneskelige følelsesliv med dets lidenskaber, affekter og karaktertyper udforskedes med næsten videnskabelig systematik.

I denne epoke og i dens musikdramatiske kunst tager det moderne menneske for alvor sig selv i øjesyn og lærer sig selv at kende. Udgangspunktet, den græske tragedie, tabes efterhånden af syne, undtagen på det ene punkt, at det i stor udstrækning stadig var den klassiske mytologi og epik, der leverede stoffet til librettoerne.

Det borgerskab, der igennem 1700-tallet lidt efter lidt etablerede sig i sin nye magtstilling både på det økonomiske, kulturelle og politiske område, identificerede barokken med den klasse af fyrster og potentater, der havde støttet og brugt den, og optattede den som ekstravagant, overfladisk og meningsløs pragtudfoldelse og søgte derfor et enklere, inderligere og mere "naturligt" udtryk under inspiration af bl.a. Rousseau, der jo selv var aktiv som musikdramatiker som forfatter og komponist til syngespil af en ny og moderne type.

Trods brud og modsætninger i forhold til barokkens kunst er der dog for en nærmere betragtning en klar kontinuitet i den stadige bestræbelse for at udforske og bestemme det egentligt humane, det der gør et menneske til menneske. Og det spejl, både barokken og nyklassicismen brugte i denne bestræbelse, var antikkens filosofi, kunst og litteratur.

Ved at forbinde Euripides' originale tragedie med Glucks nyklassiske musik peger vi på en betydningsfuld tematik, der har spillet en helt afgørende rolle for den selvforståelse, der har skabt det moderne, europæiske menneske og forbinder det med dens udspring i "den græske oplysningstid", som Euripides sammen med Sokrates var en af de mest markante repræsentanter for.

Bjarne Troelsen

Copyright: Teaterselskabet PULCHRA SEMPER VERITAS
og fotografierne
Tryk: WERKS, Århus 2009

Omslagets forside: Detalje af "Euripides Farnese"
Romersk kopi af skulptur fra det 4. årh. f.Kr.
Ny Carlsberg Glyptotek
Foto: Trine Søndergaard

Tragedierne ORESTES, ANDROMACHE og IFIGENIA I TAURIS
er oversat af Torben Frische og udgivet af teaterselskabet.

Forestillingen varer 3 timer.
Der er ca. 20 min. pause efter 2. stasimon.

Læs mere om forestillingen
og teaterselskabets virksomhed i øvrigt
på www.teaterselskabet.dk

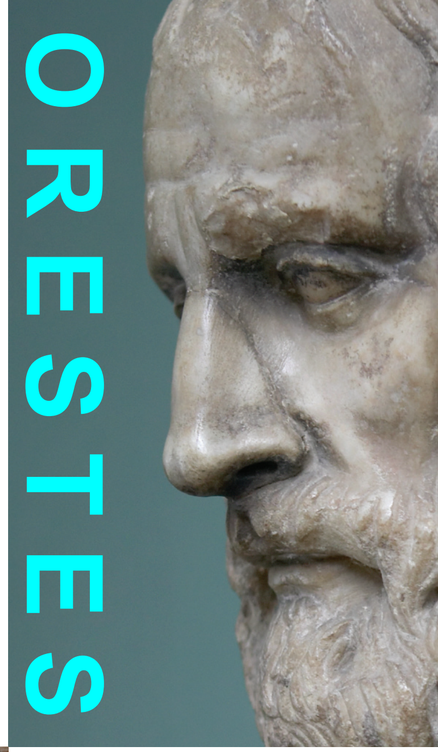

Faidra i Hippolytos Stefaneforos
Athen 1996
Foto: Studio Nauplioti

Theseus og koret i Hippolytos Stefaneforos
Hald Hovedgaard 1995
Foto: Henrik Bolt-Jørgensen

DEN KONGENIALE KLASSIKEROPFØRELSE

Den antikke græske tragedie frembyder helt specielle problemer for en nutidig opsætning. Der er langt fra monologerne i Dionysosteatret til nutidens moderne teaterdialog, men dertil kommer, at den attiske tragedie med sit mytiske handlingsstof ikke var noget nutidsdrama. Kostumering, maskering og spillestil har ikke været hverdagskost for den tids publikum, og med hele sit formsprog stod tragedien fjernt fra dagliglivet i det klassiske Athen. At spille den overleverede tekst i en kongenial form er derfor ikke en opgave, der er så ligetil at løse.

I dag er de fleste opsætninger af græske tragedier meget frie fortolkninger, ja omarbejdelser, og deres virkning på publikum svarer formodentlig kun i ringe grad til forbilledernes virkning på deres publikum. I modsætning hertil holder Teaterselskabet sig til urteksten, men opfører den i 1700-tallets stil.

Hermed oplever publikum en historisk distance parallel med den distance, som borgerne i Athen må have oplevet, når de så konger og dronninger fra mytisk tid optræde i tragedierne. Og med denne forskydning lander vi en teaterhistorisk periode, som er kendt for at dyrke den antikke tragedie. Det giver os mulighed for at hente kostumer, spillestil, musik, ja næsten alle de elementer af en opsætning, som desværre ikke er overleveret fra antikken. Teksten fremtræder således i en veldefineret og receptionshistorisk entydig opsætning.

Koret i Andromache
Ny Carlsberg Glyptotek 2006
Foto: Ole Bo Jensen

Scenebilledet til Orestes

Tragedie af Euripides
med musik af Gluck

18. september 2009 kl. 20
20. september 2009 kl. 16
21. september 2009 kl. 20
23. september 2009 kl. 20

Helsingør Theater, Den Gamle By, Århus

PROGRAM

Billetter: www.teaterselskabet.dk / 50 90 14 74
135 kr / studerende 90 kr

Teaterselskabet
PULCHRA SEMPER VERITAS

ORESTES – UFORSONLIGHEDENS TRAGEDIE

Efter at kong Agamemnon i spidsen for den samlede hellenske hær er draget mod Troja, forfører hans fætter Aigistos dronningen Klytaimestra og indtager Agamemnons plads i kongeborgen i Mykene. Som baggrund for dette arrangement ligger Klytaimestras uforsonlige vrede mod Agamemnon, fordi han lod deres datter Ifigenia ofre til Artemis for at få medgang i krigen, og Aigistos' ønske om at vinde kongemagten i Argos.
Da Agamemnon efter 10 års krig vender sejrrig hjem, bliver han myrdet af Aigistos og Klytaimestra.
Agamemnons søn Orestes er nu truet, og hans storesøster Elektra får ham derfor praktiseret til fasteren Anaxibia, der er gift med Strofios, herskeren i Fokis. Her vokser han op sammen med sin fætter Pylades. Da han er blevet voksen, drager han - tilskyndet af Apollons orakel i Delfi - sammen med Pylades til Mykene for at hævne mordet på Agamemnon. Elektra slutter sig til dem, og bistået af hende og Pylades dræber han Aigistos og Klytaimestra. Om morgenen på sjettedagen efter hævndrabet begynder dramaet.
I paladset i Mykene ligger Orestes syg. Han har sjælekvaler efter drabet på moderen og lider af hallucinationer. Han har ikke taget føde til sig siden drabet og svæver nu mellem liv og død. Også Elektra, der plejer ham, er fortvivlet over deres gerning. Men samtidig er de under pres fra en folkestemning, der har rejst sig imod dem, og på denne dag træder folkeforsamlingen sammen for at afgøre, om de skal straffes med døden, fordi de har begået selvtægt.
Imidlertid er Menelaos og Helene efter lang tids omflakken nået hjem, og de to søskende har nu det håb, at Menelaos vil redde dem fra døden. Men efter pres fra den gamle spartanerkonge Tyndareos, deres morfar og Menelaos' svigerfar, forholder Menelaos sig passiv og prisgiver dem. Støttet af Pylades begiver Orestes sig til folkeforsamlingen og taler sin sag, men forgæves. Han og Elektra dømmes til at begå selvmord.
Pylades vil dø med sine venner, men ønsker, at de river Helene med sig i døden for dermed at straffe Menelaos, der har svigtet dem. Elektra udvikler den desperate plan, at de desuden tager Menelaos' datter Hermione som gidsel, og dermed får mulighed for at flygte. Men drabet på Helene mislykkes, og da Menelaos rykker frem med sine folk, truer katasrofen.
ORESTES' univers er mytisk, og handlingens melodramatiske udvikling fremstiller enkeltindividers desperate reaktioner i en konkret konflikt, hvis udgang må blive katastrofal. Men tragedien reflekterer også tilstanden i Athen år 408 fvt. De foregående mange års opslidende krig med Sparta havde medført partikampe i samfundet, hvor de stridende parter på skift fordrev og henrettede hinanden, og hele mentaliteten var blevet forrået.
Den ubesmykkede nederdrægtighed, hadet, opportunismen og pøbelvældet i folkeforsamlingen - alt det skræmmende, som vi møder i tragedien - er et spejlbillede, som Euripides holder op foran sine landsmænd.
Og også i dag kan vi tage skræmmebilledet i ORESTES til os, men skønt den lykkelige udgang på tragedien af den pessimistiske Euripides fremstilles bevidst utroværdig, så udtales der dog et håb for athenienserne - og også os - når Apollon maner til fred: "Sæt hende højt, Eirene, den smukkeste af gudinder."

Torben Frische

Christoph Willibald Gluck (1714-87) skabte med sin Orfeo ed Euridice fra 1762 den moderne "reformopera" og udviklede den til et foreløbigt højdepunkt med sine to Ifigenia-tragedier, Iphigenie en Aulide og Iphigenie en Tauride fra hhv. 1774 og 1779. Fra disse værker er musikken til denne opsætning af Orestes hentet.

Glucks egen genrebetegnelse for disse værker var "tragedia per musica", og her vender musikken tilbage til sin "tjenende rolle" for ordet og handlingen og søger et nyt udtryk i overensstemmelse med Winkelmanns bestemmelse af grundkarakteren i den klassiske græske kunst: "Edle Einfalt und stille Grösse".

Andromache
Ny Carlsberg Glyptotek 2006
Foto: Ole Bo Jensen

Ifigenia og Orestes i Ifigenia i Tauris
Moesgaard 1997
Foto: Hans Wendelboe

"Orestes og Elektra" af Pasiteles
Romersk klassicisme, 1. årh. evt.
Nationalmuseet i Napoli

Ifigenia i Tauris
Ny Carlsberg Glyptotek 2002
Foto: Trine Søndergaard